

Т. У. ПАДАЛЯК

**ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА
ЖУРНАЛІСТА**

Вучэбна-метадычны комплекс

Мінск
БДУ
2003

УДК 070.11(075.8)
ББК 76.01п.я73
П 12

Р э ц е н з е н т ы:

доктар філалагічных навук, старшыня Камітэта
па прафесійнай этыцы Беларускага саюза журналістаў,
прафесар *Б. В. Стральцоў*;

доктар філалагічных навук, прафесар *Е. Л. Бондарова*

Рэкамендавана Вучным саветам
факультэта журналістыкі
23 снежня 2002 г., пратакол № 7

Падаляк Т. У.

Прафесійная этыка журналіста: Вучэб.-метадыч. комплекс /
П12 Т. У. Падаляк. – Мн.: БДУ, 2003. – 47 с.
ISBN

Вучэбна-метадычны комплекс па курсе «Прафесійная этыка журналіста» складаецца з праграмы дысцыпліны, дэтална распрацаваных варыянтаў практыкумаў па розных тэмах і накірунках сучаснай журналістыкі ў рэчышчы прафесійна-этычнай праблематыкі з улікам спецыялізацыі студэнтаў. Класіфікуецца літаратура па курсе, змяшчаюцца тэмы для напісання рэфератаў і курсавых прац, пытанні для самакантролю.

Для студэнтаў факультэта журналістыкі.

УДК 070.11(075.8)
ББК 76.01п.я73

© Падаляк Т. У., 2003
© БДУ, 2003

ISBN

УВОДЗІНЫ (арганізацыйна-метадычны раздзел)

У вучэбным працэсе на факультэце журналістыкі курс «Прафесійная этыка журналіста» займае адметнае месца, паколькі з’яўляецца адным з асноватворных у структуры прафесійнай і грамадзянскай падрыхтоўкі будучых спецыялістаў сродкаў масавай інфармацыі.

У сацыякультурным кантэксце пачатку XXI ст. прыкметна актуалізуецца задача вызначэння маральна-этычных арыенціраў як канкрэтнага індывіда, так і соцыума ў цэлым. Супярэчлівая сітуацыя «пераходнага грамадства» з радыкальнымі зменамі ў палітычнай, эканамічнай, сацыяльнай, духоўнай сферах нараджае нямала праблем маральна-этычнага кшталту, у тым ліку і ў сродках масавай інфармацыі краіны. Вызваліўшыся ад партыйна-дзяржаўнага кантролю і цензуры, журналістыка трапіла ва ўмовы жорсткай фінансава-эканамічнай залежнасці, што прывяло да ўзнікнення новых негатыўных з’яў і не менш складаных праблем. У пагоні за ростам тыражоў газет і часопісаў, за рэйтынгамі тэле- і радыёпраграм некаторыя супрацоўнікі СМІ адступаюць не толькі ад прафесійнай этыкі, але і ад элементарных нормаў агульначалавечай маралі. Свабода слова нярэдка трактуецца як свабода ад адказнасці:

- за дакладнасць і аб’ектыўнасць інфармацыі;
- падмену спрадвечных каштоўнасцей сітуацыйна-зручнымі;
- наўмыснае пляткарства і ангажыраваную хлусню;
- бессаромнае паляванне за «смажанай» сенсацыяй;
- зневажальную «вайну кампраматаў»;
- тыражумя тэндэнцыйныя «штампы ўстаноўкі»;
- бессэнсоўныя інфармацыйныя эксперыменты;
- грубае ўмяшальніцтва ў прыватнае жыццё грамадзян і г. д.

Мяжа паміж правам на свабоднае выражэнне думак і навязваннем грамадству суб’ектыўных меркаванняў калі не знікае наогул, дык становіцца амаль няўлоўнай. Без дасканала адладжанай сістэмы маральнага самакантролю журналіста і ўсёй журналісцкай садружнасці як на «асобасным» узроўні, так і ў межах агульнапрафесійнай парадыгмы,

журналістыка перастае існаваць як прафесія маральная па сваёй сутнаснай прыродзе і ператвараецца ў звычайны «гандаль інфармацыяй», «спекуляцыю фактамі».

Нельга не ўлічваць, што склаўшаяся ў СМІ сітуацыя істотна ўскладняе працэс прафесійна-этычнага самавызначэння маладога пакалення журналістаў, фарміравання маральнай дамінанты творчай дзейнасці. У гэтым плане прынцыпова важным з’яўляецца арыентаванасць курса «Прафесійная этыка журналіста» на стымуляванне самастойнай работы думкі студэнтаў.

Курс «Прафесійная этыка журналіста» мае на мэце фарміраванне сістэмы маральна-этычных каардынат прафесійнай дзейнасці журналістаў: адэкватнага ўспрыняцця і рэфлексіўнай ацэнкі яе прыярытэтаў.

Паколькі прафесійнае станаўленне і духоўнае сталенне журналіста – працэс непарыўны, у ходзе выкладання курса значная ўвага надаецца педагагічна-творчым і выхаваўча-метадычным кампанентам навучання. Для будучых журналістаў **актуалізуюцца сітуацыі маральнага выбару пад дамінантай пошуку канструктыўных шляхоў выйсця са складаных абставін.** Маральны выбар пры гэтым разглядаецца як захаванне спадчынай маральнай ідэнтычнасці і адначасова як факт сацыяльнай адказнасці за здзейсненае.

Спецыфічнай характарыстыкай курса «Прафесійная этыка журналіста» з’яўляецца яго акцэнтаваная накіраванасць на праблематыку і зместавыя асаблівасці сучаснага публіцыстычнага працэсу.

У працэсе навучання ставіцца шэраг задач:

- пашырэнне ведаў аб прыродзе і паходжанні прафесійнай маралі, асноўных этапах і тэндэнцыях развіцця прафесійнай этыкі;
- сістэматызаванае вывучэнне асноўных паняццяў прафесійнай этыкі;
- азнаямленне з прынцыпамі маральнага рэгулявання ў журналістыцы;
- асэнсаванне праблемных, дыскусійных пытанняў прафесійнай этыкі;
- разбор тыповых памылак і парушэнняў прафесійнай этыкі, якія ўзнікаюць у працэсе журналісцкай практыкі;
- арыентацыя будучых журналістаў на крытычны аналіз уласнай творчасці, на далейшую работу па прафесійным самаўдасканаленні;

- развіццё асобнага мыслення і прафесійнай кампетэнтнасці, здольнасці аб’ектыўна, комплексна і доказна асвятляць з’явы грамадскага жыцця;
- практычнае засваенне маральна-этычных прыярытэтаў творчай дзейнасці будучых журналістаў.

Асноўныя формы арганізацыі і правядзення навучання па курсе «Прафесійная этыка журналіста»:

- лекцыі;
- практычныя і семінарскія заняткі;
- калоквіумы;
- дыскусіі па актуальных праблемах прафесійнай этыкі;
- вучэбныя прэс-канферэнцыі і «круглыя сталы»;
- творчыя пісьмовыя работы (прафесійна-этычны аналіз бягучай практыкі айчынай журналістыкі);
- падрыхтоўка матэрыялаў для сродкаў масавай інфармацыі;
- індывідуальныя кансультацыі.

У ходзе выкладання курса праводзіцца мікразалік.

Вывучэнне курса завяршаецца здачай экзамену.

Прапануемае выданне з’яўляецца першай часткай вучэбна-метадычнага блоку па курсе «Прафесійная этыка журналіста» (другая частка – канспект лекцый, трэцяя – хрэстаматыя) і мае на мэце аптымізацыю вывучэння дысцыпліны, працэсу падрыхтоўкі і здачы выніковага экзамену. Публікуюцца дэталёва распрацаваныя варыянты практыкумаў па розных тэмах і накірунках сучаснай журналістыкі ў рэчышчы прафесійна-этычнай праблематыкі (з улікам спецыялізацыі студэнтаў); прыводзіцца і класіфікуецца літаратура па вывучаемым курсе; змяшчаюцца тэмы для напісання рэфератаў і курсавых прац, пытанні для самакантролю.

**СТРУКТУРА КУРСА
«ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА ЖУРНАЛІСТА»**

Вопыт выкладання дазваляе прапанаваць адносна інварыянтную схему размеркавання гадзін па асноўных раздзелах курса.

№ п/п	Назва раздзелаў курса	Колькасць гадзін заняткаў	
		лекцыйных	практычных
1	Прафесійная мараль і прафесійная этыка журналіста: сацыяльна-гістарычная і канцэптуальна-зместавая сутнасць	4	4
2	Аксіялагічная прастора журналістыкі	2	2
3	Маральнае рэгуляванне ў журналістыцы	2	2
4	Свабода, адказнасць і маральны выбар журналіста	2	2
5	Журналіст і крыніцы інфармацыі	4	2
6	Журналіст і яго герой	4	4
7	Этычныя нормы дзейнасці журналіста ў працэсе апрацоўкі і творчай інтэрпрэтацыі інфармацыі	4	2
8	Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве. Нормы службовай этыкі	2	2
Усяго:		24	20

**ПРАГРАМА КУРСА
«ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА ЖУРНАЛІСТА»
для студэнтаў дзённай формы навучання**

Раздзел I

**Прафесійная мараль і прафесійная этыка журналіста:
сацыяльна-гістарычная
і канцэптуальна-зместавая сутнасць**

Прафесійнае і маральнае ў журналістыцы: усеагульны характар маральных патрабаванняў і гуманістычныя крытэрыі прафесійнай дзейнасці журналіста.

Журналістыка як маральны камертон грамадства. Сацыямаральная дэтэрмінацыя журналісцкай дзейнасці.

Прафесійная мараль у структуры маральных адносін грамадства. Узнікненне і развіццё прафесійнай маралі журналісцкай садружнасці.

Этыка і прафесійная этыка: этапы гісторыка-этычнага працэсу. Месца прафесійнай этыкі ў сістэме этыкі.

Віды прафесійнай этыкі. Этычныя праблемы «пагранічных» з журналістыкай прафесій, якія даследуюцца ў медыя-прасторы.

Сутнасць і структура прафесійнай этыкі журналіста.

Прафесійная мараль як ацэначна-імператыўны спосаб асваення метадаў і зместу прафесійнай дзейнасці, рэгулятар паводзін журналіста ў працэсе выканання прафесійных задач. Функцыі прафесійнай маралі журналіста: выхаваўча-гуманістычная (далучэнне да прафесійна-маральных каштоўнасцей, выхаванне маральных пачуццяў), пазнавальная (фарміраванне мадэляў паводзін), прагнастычная (мадыфікацыя прафесійна-маральных праграм, развіццё інавацыйных устаноў).

Раздел II

Аксіялагічная прастора журналістыкі

Фарміраванне этычнага поля журналісцкай дзейнасці. Статус і канцэптuallyны змест катэгорый, прынцыпаў, нормаў прафесійнай этыкі журналіста.

Катэгорыі прафесійнай этыкі як анталагічныя характарыстыкі прафесійнай маралі журналіста: нарматыўна-ацэначны характар і канкрэтна-гістарычны змест.

Праблемы журналісцкай дэянталогіі. Дыялектыка аб'ектыўнага і суб'ектыўнага ў працэсе фарміравання прафесійнага доўгу. Прафесійны доўг як механізм самакантролю асобы. Прафесійны доўг і асабісты інтарэс. «Агульная формула» прафесійнага доўгу сусветнай журналісцкай садружнасці.

Прафесійна-этычныя прынцыпы журналістыкі. Прафесійная сумленнасць журналіста. Прафесійная адказнасць журналіста. Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне прафесійнай адказнасці.

Роля прафесійнага гонару і прафесійнай годнасці ў матывацыі паводзін журналіста. Прафесійны гонар — «гонар мундзіра» — рэпутацыя прафесіі.

Нормы прафесійнай маралі як гуманістычныя крытэрыі прафесійнай дзейнасці. Роля журналісцкай практыкі ў працэсе ўтварэння новых нормаў.

Раздел III

Маральнае рэгуляванне ў журналістыцы

Вопыт вырашэння маральных канфліктаў у журналістыцы. Работа М. Ламаносава «Меркаванні аб абавязках журналістаў пры выкананні імі сачыненняў, прызначанае для падтрымання свабоды філасофіі»: фармулёўка правіл этычнай журналістыкі.

Прычыны ўзнікнення і мэты кодэксаў журналісцкай этыкі. Агульначалавечыя нормы маралі ў люстэрку журналісцкіх кодэксаў. Асабліваасці працэсу кадыфікацыі прафесійна-маральных норм.

Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека і пытанні прафесійнай этыкі журналіста.

Сутнасць міжнародных прынцыпаў прафесійнай этыкі ў журналістыцы. Права людзей на атрыманне праўдзівай інфармацыі. Сацыяль-

ная адказнасць журналіста. Агульнадаступнасць сродкаў масавай інфармацыі і ўдзел грамадскасці ў іх рабоце. Павага да прыватнага жыцця і чалавечай годнасці асобы. Забарона прапаганды вайны, расавай і нацыянальнай выключнасці.

Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналісцкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь. «Кодэкс прафесійнай этыкі журналіста» Беларускага саюза журналістаў. «Дэкларацыя прынцыпаў прафесійнай этыкі беларускіх журналістаў і сродкаў масавай інфармацыі» Беларускай асацыяцыі журналістаў. Унутрырэдакцыйныя этычныя кодэксы сродкаў масавай інфармацыі.

Механізм кантролю за захаваннем прафесійна-этычных прынцыпаў і нормаў.

Узаемасувязь пытанняў этыкі і права. Правое рэгуляванне журналістыкі.

Раздел IV

Свабода, адказнасць і маральны выбар журналіста

Журналістыка і праблема свабоды дзейнасці. Сацыяльна-гістарычнае разуменне свабоды. Паняцці «свабода», «неабходнасць» і «адказнасць» у дачыненні да творчага працэсу. Аб'ектыўныя і суб'ектыўныя ўмовы свабоды.

Канстытуцыйна-прававыя формы замацавання свабоды друку. Дзяржаўная, камерцыйная, асабістая тайны; захаванне канстытуцыйных нормаў аб забароне заклікаў да гвалтоўнага змянення дзяржаўнага ладу; прапаганды вайны, расавай, рэлігійнай, нацыянальнай нецярпімасці; паклёпаў, знявагі і г. д.

Свабода творчага самавызначэння журналіста: магчымасць самастойна вызначаць мэты і задачы творчай дзейнасці; фармуляваць тэмы і праблемы; выбіраць неабходныя сродкі, метады, спосабы работы, формы і жанры твораў і г. д.

Маральны выбар журналіста: матывы – мэты – сродкі – вынікі. Аб'ектыўная магчымасць выбару і суб'ектыўная здольнасць выбіраць. Адлюстраванне ў маральным выбары маральнага вопыту асобы. Праблема маральнага выбару на розных стадыях работы журналіста.

Пазіцыя журналіста і лінія газеты (тэле-, радыёканала). Права адмовіцца ад задання, якое супярэчыць асабістым перакананням журналіста.

Партыйнасць друку: вопыт савецкай журналістыкі і сучасны стан беларускіх СМІ. Палітычныя мэты выданняў і прафесійны цыннізм.

Праблемы эканамічнага забеспячэння свабоднай дзейнасці СМІ: медыя-бізнес і мараль. Этыка рэкламы.

Раздзел V

Журналіст і крыніцы інфармацыі

Такт і тактыка журналіста ў працэсе пошуку інфармацыі. Асноўныя метады збору інфармацыі: маральна-этычны кантэкст.

Матывіроўка журналістам прычын звяртання за інфармацыяй: дапушчальныя і недапушчальныя аргументы. Межы выкарыстання недасведчанасці суб'ядседніка аб намерах журналіста. Кампетэнтнасць, дакладнасць, аб'ектыўнасць — абавязковыя патрабаванні да крыніцы інфармацыі.

Праблема аператыўнасці: выбар паміж кампетэнтнасцю і даступнасцю крыніцы інфармацыі. Віды крыніц інфармацыі: дакладныя (дакументы, сведчанні ўдзельнікаў падзей, відавочцаў, меркаванні спецыялістаў, экспертаў і г. д.); недакладныя (няпэўныя); канфідэнцыяльныя. Спасылка на крыніцу.

Звесткі з афіцыйных крыніц. Звесткі «з другіх рук». Інфармацыя, атрыманая «не для друку». Асаблівасці работы з ананімнай крыніцай інфармацыі. Журналіст і «ўлада эксперта»: ступень аб'ектыўнасці інфарматара. Спецыялізацыя журналіста: «сіндром разумення».

Асаблівасці збору інфармацыі для публікацыі ў залежнасці ад яе накіраванасці, першапачатковай канцэпцыі бачання журналістам праблемы (сітуацыі).

Журналісцкае расследаванне ў святле пытанняў прафесійнай этыкі.

Разбор канфлікту: абавязковасць гутаркі з прадстаўнікамі абодвух бакоў.

Недапушчальныя метады збору інфармацыі (запалохванне суразмоўцы, выкарыстанне негатыўных адносін суб'ядседніка да аб'екта публікацыі, подкуп і г. д.). Спосабы фіксацыі інфармацыі і звязаныя з гэтым маральныя абмежаванні.

Маральныя падставы і спецыфіка збору інфармацыі з выкарыстаннем прыёмаў «уключанага» назірання. Праблема «неўсвядомленага канфармізму»: фактары, пры якіх журналіст губляе незалежнасць даследчыка. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метадаў «перамены прафесіі», «правакаванай сітуацыі», «схаванай камеры».

Экспрэс-апытанні грамадскай думкі.

Этыка фотаінфармацыі ў СМІ. Фотаметафара (відэаметафара) як метады барацьбы з апанентамі. Недапушчальнасць «фотападтасоўкі» фактаў. Натуралістычныя здымкі. «Прынцып папарацы» ў сучаснай журналістыцы.

Раздзел VI

Журналіст і яго герой

Прафесійная мараль як індывідуальная свядомасць журналіста. Погляды, перакананні, маральная рэфлексія журналіста. Адзінства светапогляднага, функцыянальна-ролевага і характаралагічнага элементаў у асобе журналіста. Творчая актыўнасць і творчая патрабавальнасць.

Роля маральных пачуццяў журналіста ў фарміраванні творчай дамінанты.

Журналіст і сацыяльныя канфлікты. Накіраванасць журналіста на ўсталяванне праўды і сацыяльнай справядлівасці ў грамадстве.

Аўтарскае «я» журналіста. Суадносіны паняццяў «пазіцыя журналіста» і «аўтарская пазіцыя». Вобраз аўтара ў тэксце: магчымасці і абмежаванні.

Самаацэнка творчай дзейнасці. Спосабы самакантролю (дыялог журналіста з самім сабой, унутраная апеляцыя да героя, да людзей, якія прадаставілі інфармацыю, да чытача). Асаблівасці самакантролю на розных стадыях творчага працэсу.

Сацыяльнае і маральнае «вымярэнне» герояў журналісцкіх твораў. Маральныя ідэалы журналіста як крытэрыі маральнай ацэнкі героя (сітуацыі). Неадэкватнасць маральнай ацэнкі: прычыны і наступствы. Маральная дыскрэдытацыя чалавека ў СМІ: паклёпы і абразы, «вайна кампраматаў».

Роля журналіста ў стварэнні аптымальных умоў зносін. Выбар спосабу знаёмства і манеры зносін. Метады пераадолення псіхалагічных бар'ераў, формы заваявання даверу суразмоўцы. Знешні выгляд журналіста.

Патрабаванні да журналісцкіх пытанняў: мэтазгоднасць, яснасць, карэктнасць. Тон і форма пытанняў, недапушчальнасць панібратства, знявагі. Правакацыйныя пытанні: дзе? калі? як?

Межы ўмяшання журналіста ў асабістае жыццё і ўнутраны свет героя. Павага гонару і годнасці, недапушчальнасць паведамлення звестак

аб прыватным жыцці чалавека (за выключэннем выпадкаў, калі падобныя звесткі неабходны для абароны інтарэсаў грамадства). Абгрунтаванасць інфармацыі аб паходжанні, нацыянальнасці, вераспаўданні героя. Асвятленне сямейнай тэматыкі: не нашкодзь!

Выкарыстанне журналістам дзённікавых запісаў, перапіскі герояў.

Судовыя разбіральніцтвы і крымінальныя справы: права на ананімнасць ахвяр злачынстваў і падазраваемых у здзяйсненні правапарушэнняў. Устрыманне ад падрабязнага апісання механізму злачынства. Суіцыд. Смяротнае пакаранне.

Спецыфіка асвятлення рэлігійнай тэмы ў СМІ.

Раздзел VII

Этычныя нормы дзейнасці журналіста ў працэсе апрацоўкі і творчай інтэрпрэтацыі інфармацыі

Праўдашукальніцтва як сэнс журналісцкай прафесіі.

Вобразна-канцэптуальная інтэрпрэтацыя рэчаіснасці ў журналісцкім творы. Ацэнка журналістам дакладнасці і паўнаты атрыманых звестак, іх адпаведнасці пастаўленай творчай задачы. Улік супярэчнасці паміж глыбінёй спасціжэння рэчаіснасці і патрабаваннямі аператыўнасці.

Адбор матэрыялаў для публікацыі: друкаваць – не друкаваць? Крытэрыі адбору. Нарматыўна-каштоўнасая аргументацыя ў журналістыцы.

Узгадненне і праверка інфармацыі, атрыманай з розных крыніц. Вычлененне факта з ланцуга падзей. Стэрэатыпізацыя інфармацыі. Кампанію фактаў, непрадузятая расстаноўка акцэнтаў: адрозненне істотных і выпадковых сувязей, стварэнне цэласнага ўяўлення аб сітуацыі.

Падтасоўка фактаў, фабрыкацыя матэрыялаў. Дыфамация і дэзінфармацыя. Рэзка сатырычная інтэрпрэтацыя факта. Свабода сатыры: паміж гратэскам і знявагай.

Рэпарцёрскае скажэнне рэчаіснасці: аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары (ілюзія дакладнасці, штамп устаноўкі, «самаўзгаранне эмоцый», некампетэнтнасць, неаб'ектыўнасць інфарматараў; выкарыстанне СМІ для вырашэння асабістых ці групавых амбіцый, прадстаўленне прыватнага выпадку грамадска значным, умаўчанне аб «непрыемных» фактах і «дэталях, якія перашкаджаюць»).

Узаемазвязь зместу і формы журналісцкага твора. Пошук выразных сродкаў, якія адпавядаюць аўтарскай задуме. Інтуіцыя ў творчасці

журналіста, феномен творчага інсайту. Межы вымыслу і домыслу.

Сенсацыя ў журналістыцы: супярэчнасці паміж аб'ектыўнасцю і «сенсакыйнай» падачай матэрыялу. Падробка «пад сенсакыйню». Пошукі сенсакый і «стварэнне» сенсакый. Скандал.

Патрабаванні да загаловаў. Маральныя абмежаванні пры перадачы простае мовы, унутранага маналага. Абавязковасць захавання дакладнасці дакумента.

Асвятленне выбарчых кампаній (прадстаўленне аднолькавай газетнай плошчы/эфірнага часу, адмаўленне ад некарэктных спосабаў падачы матэрыялаў).

Метады і танальнасць палемікі ў СМІ.

Раздзел VIII

Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве. Нормы службовай этыкі

Журналісцкае асяроддзе: унутрырэдакцыйныя і міжрэдакцыйныя сувязі.

Арганізацыя работы рэдакцыйнага калектыву: адносіны субардынацыі і каардынацыі. Агульныя патрабаванні службовай этыкі.

Калектывнае і індывідуальнае ў рабоце журналіста. Маральныя аспекты ўзаемаадносін асобы і прафесійнай групы. Крытэрыі ацэнкі працы калег. Адказнасць рэдакцыі за супрацоўніка і супрацоўніка – за работу выдання.

Творчая няўдача.

Канфліктная сітуацыя ў рэдакцыйным калектыве.

Адносіны журналіста з пазаштатнымі аўтарамі. Узгадненне праўкі. Работа з пісьмамі.

Тэхнічныя памылкі як адлюстраванне безадказнасці журналіста.

Абавязковасць выпраўлення памылкі. Формы прабачэнняў. Абвяржэнне ў СМІ.

Журналіст як прадстаўнік рэдакцыі. Недапушчальнасць выкарыстання службовага становішча ў асабістых мэтах.

Плагіят і іншыя формы парушэння аўтарскага права. Самаплагіят. Правілы цытавання і абавязковасць спасылкі на першакрыніцу. Фальсіфікацыя аўтарства.

Захаванне рэдакцыйнай тайны і тайны псеўданіма. Злоўжыванне псеўданімам.

Адносіны паміж супрацоўнікамі розных выданняў. Недапусцімасць дэзінфармацыі калег.

Прафесійная салідарнасць журналістаў.

ПРАКТЫКУМ

(структура і змест практычных заняткаў)

Пры правядзенні практычных заняткаў па курсе «Прафесійная этыка журналіста» могуць выкарыстоўвацца розныя арганізацыйна-метадычныя мадэлі. Практыкумы могуць праводзіцца ў форме абмеркавання прапанаваных пытанняў па кожным з раздзелаў курса; у форме разгляду тэматычна скампанаваных пытанняў прыкладных варыянтаў семінараў; у выглядзе дыскусій па актуальных праблемах журналісцкай этыкі і г. д.

Тэма і варыянты правядзення заняткаў выбіраюцца выкладчыкам у залежнасці ад спецыяльнасці і спецыялізацыі групы («Літаратурная работа ў газеце і часопісе», «Літаратурная работа на радыё і тэлебачанні», «Міжнародная журналістыка», «Інфармацыя і камунікацыя», «Літаратурнае рэдагаванне»), а таксама з улікам узроўню і агульнай падрыхтаванасці студэнтаў.

Пасля кожнага раздзела даецца пералік дадатковай літаратуры, а таксама найбольш значных публікацый перыядычнага друку. Спіс асноўнай вучэбнай літаратуры змяшчаецца ў параграфі «Літаратура, рэкамендуемая для вывучэння па курсе “Прафесійная этыка журналіста”».

Раздзел I

Прафесійная мараль і прафесійная этыка журналіста: сацыяльна-гістарычная і канцэптуальна-зместавая сутнасць

З а н я т а к 1

Варыянт А. Прафесійная мараль і прафесійная этыка журналіста: зместавыя асаблівасці паняццяў

1. Журналістыка як маральны камертон грамадства.
2. Узнікненне і развіццё прафесійнай маралі журналіста.
3. Статус і прадмет прафесійнай этыкі.

4. Структура прафесійнай этыкі журналіста.
5. Адзінства «тэхналагічных» і маральных патрабаванняў да працы журналіста.

Варыянт Б. Функцыі прафесійнай маралі журналіста

1. Рэгулятыўная функцыя прафесійнай маралі як спосаб уздзеяння на паводзіны журналіста ў працэсе выканання прафесійнай дзейнасці:

- нормы-ўзоры;
- нормы-арыенціры;
- нормы-абмежаванні;
- нормы-забароны.

2. Ацэначна-імператыўная функцыя: маральная ацэнка і самаацэнка (характар і форма выражэння, крытэрыі ацэнкі).

3. Выхаваўча-гуманістычная функцыя:

- а) далучэнне да маральных каштоўнасцей грамадства і прафесійнай садружнасці;
- б) выхаванне маральных пачуццяў.

4. Пазнавальная функцыя прафесійнай маралі: фарміраванне мадэляў маральных паводзін.

5. Прагнастычная функцыя прафесійнай маралі.

З а н я т а к 2

Дыскусія па тэме «Этычныя праблемы “пагранічных” з журналістыкай прафесій, якія даследуюцца ў медыя-прасторы»

1. Асноўныя праблемы медыцынскай этыкі ў адлюстраванні друку:

- а) захаванне ўрачэбнай тайны;
- б) эўтаназія;
- в) трансплантацыя органаў;
- г) змена полу;
- д) «прабірачныя» дзеці, сурагатныя маці;
- е) новыя лекавыя сродкі і спосабы лячэння;
- ж) суіцыд: ці называць імёны самазабойцаў і асоб, якія рабілі спробу самагубства? і г. д.

2. Маральны кантэкст навукова-тэхнічнага прагрэсу:

- а) экалогія;
- б) кланіраванне;
- в) генетычна мадыфікаваныя (трансгенныя) прадукты харчавання і г. д.

3. Сацыялагічныя даследаванні і апытанні ў журналістыцы:
  - праблемы аб'ектыўнасці і дакладнасці;
  - маніпуліраванне грамадскай думкай (Гвішыяні: «Каков анкет – таков ответ»);
  - кодэкс этыкі сацыёлага: «за» і «супраць».
4. Прававая праблематыка ў СМІ:
  - а) асвятленне судовых разбіральніцтваў і крымінальных спраў:
    - ці называць імёны падазраваемых у здзяйсненні правапарушэнняў, імёны злачынцаў, ахвяр злачынстваў?
    - ці варта дэталёва апісваць механізм злачынстваў?
  - б) смяротнае пакаранне: «за» і «супраць».

Літаратура

1. Букреев В. И., Римская И. Н. Этика права: От истоков этики и права к мировоззрению. М.: Юрайт, 2000. 336 с.
2. Зеленкова И. Л., Белякова Е. В. Этика: Учеб. пособие и практикум. Мн.: НТОО «ТетраСистемс», 1997. 320 с.
3. Иванов В. Г. История этики Древнего мира. СПб.: Лань, 1997. 256 с.
4. Кондрашов В. А., Чичина Е. А. Этика. Эстетика. Ростов н/Д.: Феникс, 1998. 512 с.
5. Кузнецов М. Любить по-человечески // Бел. думка. 1998. № 10. С. 102–106;
6. Мартысюк П. Г. Правовая этика: Учеб. пособие. Мн.: Веды, 1999. 72 с.
7. Наумчик В. Н., Савченко Е. А. Этика педагога. Мн.: Універсітэцкае, 1999. 216 с.
8. Росенко М. Н. и др. Основы этических знаний. СПб.: Лань, 1998. 256 с.
9. Фролов И. Т., Юдин Б. Г. Этика науки. М., 1986.
10. Этика: Учебник /Под общей редакцией А. А. Гусейнова и Е. Л. Дубко. М.: Гардарики, 1999. 496 с.

Крыніцы (тэксты)

1. Гиляровский В. А. Москва газетная; Друзья и встречи. Мн.: Наука и техника, 1987. 415 с.
2. Невзоров А. Поле чести. СПб.: ТОО «Международ. издат. корпорация», 1995. 320 с.
3. Юнчик Л. Взятка. Как? Кому? Сколько? Мн.: Технопринт, 1998. 108 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. Бартењев М. Може ли убиство быць міласердным? // Нар. газета. 2001. 11 студз.

2. Веллер М. 40 тезисов в осуждение убийцы // Республика. 2002. 26 лют.
3. Габасова Л. Дом разбитых сердец // Сов. Белоруссия. 2001. 24 нояб.
4. Гуринович И. Право на смерть // Сов. Белоруссия. 2002. 22 мая.
5. Дылеўскі Г. Яны самі вынеслі сабе прыгавор // Звязда. 2002. 24 мая.
6. Инин А. Картошка с привкусом «терминаторских технологий» // Республика. 2001. 26 чэрв.
7. Канаплёў У. Смяротнае пакаранне: «за» і «супраць» // Звязда. 2002. 22 мая.
8. Карцев А. Скандал в Лодзи: скорая смерть «от скорой помощи» // Республика. 2002. 15 лют.
9. Кодэкс гонару судзі Рэспублікі Беларусь // Звязда. 1997. 11 снеж.
10. Лукашин А. Суды и СМИ: оппоненты или партнеры? // Нар. газета. 2001. 14 лістап.
11. Кусливая Л. Папа из «пробирки» // Сов. Белоруссия. 2002. 8 февр.
12. Ляўковіч А. Пятля для вучня і настаўніка // Звязда. 1998. 18 лют.
13. Леўчанка В. Самагубства // Звязда. 1998. 15 студз.
14. Мильто А. Синдром отрицания пола // Республика. 2002. 3 мая.
15. Мильто А. Эвтаназия вне закона // Республика. 2001. 18 снеж.
16. Муравская А. Право на смерть // Республика. 2001. 8 чэрв.
17. Мядзведзева В. Дзе ў гэтай чашы дно? // Звязда. 2001. 15 снеж.
18. Падаляк Т., Дзмітрыеў Я. Сацыялогія: паміж навукай і «мастацтвам»? // Звязда. 2001. 22 жн.
19. Право больного человека – жить или умереть? // Сов. Белоруссия. 2002. 21 марта.
20. Романова Н. Продукты-мутанты: чудо или чудовище? // Сов. Белоруссия. 2001. 17 нояб.
21. Селезнева Е.; Хурс М. Скоро у социологов будет свой кодекс чести // Сов. Белоруссия. 2002. 17 дек.
22. Смертная казнь под «прицелом» читательских мнений // Республика. 2002. 21 мая.
23. Снегина А. Средства исцеления от рака // Нар. газета. 2001. 10 апр.
24. Тибровская Т. Мертвым все еще не дают спасать живых... // Республика. 2002. 15 лют.
25. Хадневич Ю. «Уваходные вароты» для біятэрарызму... // Звязда. 2003. 8 жн.

Раздел II

Аксіялагічная прастора журналістыкі

З а н я т а к 3

Варыянт А. Фарміраванне маральнай дамінанты творчай дзейнасці

1. Базісныя катэгорыі прафесійнай этыкі журналіста.
2. Нормы прафесійнай маралі: традыцыі і навацыі.

3. Прафесійны доўг журналіста.
4. Прафесійная адказнасць журналіста.
5. Прафесійны гонар – «гонар мундзіра» – прэстыж прафесіі.

Варыянт Б. Калоквіум па тэме «Дыскусійныя праблемы прафесійнай этыкі журналіста»

Пытанні для абмеркавання.

1. Ці варта публікаваць кідкія сенсацыйныя матэрыялы ва ўрон рэпутацыі выдання:
  - сенсацыя як спосаб выжывання газеты, тэле-, радыёканала?
  - супярэчнасць паміж аб'ектыўнасцю і «сенсацыйнай» падачай матэрыялу;
  - дзе пралягае мяжа паміж вострым журналісцкім расследаваннем і пагоняй за сенсацыяй?
  - падробка «пад сенсацыю»;
  - «стварэнне» сенсацыі;
  - сенсацыя і скандал.
2. Рэпарцёрскае скажэнне рэчаіснасці:
  - ілюзія дакладнасці;
  - штамп устаноўкі;
  - «самаўзгаранне эмоцыяй»;
  - некампетэнтнасць журналіста;
  - неаб'ектыўнасць інфарматараў;
  - выкарыстанне СМІ для вырашэння асабістых ці групавых задач;
  - прадстаўленне прыватнага выпадку грамадска значным;
  - умаўчанне аб «непрыемных» фактах і дэталях, якія «перашкаджаюць».
3. Права на вымысел:
  - неадпаведнасць вобразных ацэнак рэчаіснасці;
  - выкарыстанне мысленнага эксперыменту («магло быць і так»);
  - увядзенне ў матэрыял уяўнага персанажа ці эпизоду.
4. Рэзка сатырычная інтэрпрэтацыя факта: іронія – гратэск – знявага.
5. «Схаваная» рэклама: праблема аб'ектыўнасці інфармацыі і матэрыяльных прыбыткаў журналіста.
6. «Шматразавая» пазіцыя журналіста.
7. Культура мовы (брыдкаслоўе, сексаслоўе, «культурная» абраза).
8. Дзеці на экране.
9. Журналісцкі эпатаж.

Літаратура

1. *Вараб'ёў В. П.* Не «чацвёртая» ўлада, а палітычны інстытут грамадства! // Бел. думка. 2003. № 4. С. 108–118.
2. *Воробьев В. П.* Система СМИ Беларуси. Мн.: БГУ, 2002. 252 с.
3. *Горохов В. М.* Закономерности публицистического творчества: Пресса и публицистика. М.: Мысль, 1975. 187 с.
4. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр, 1998. 366 с.
5. *Каган М. С.* Философская теория ценности. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. 205 с.
6. *Кирвель Ч., Бородич А.* От духовного вакуума – к консолидирующим идеалам // Бел. думка. 2000. № 10. С. 31–43.
7. Основные понятия теории журналистики (новые подходы к проблеме) // Под ред. Я. Н. Засурского. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. 207 с.
8. *Приходько Ф.* Выстраивая систему ценностных ориентаций // Бел. думка. 2000. № 6. С. 34–40.
9. *Прохоров Е. П.* Журналистика и демократия. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 268 с.
10. *Стрельцов Б. В.* Фельетон: Теория и практика жанра. Мн.: Изд-во БГУ, 1983. 63 с.
11. *Суконцев А. А.* До и после фельетона. М.: Мысль, 1989. 252 с.
12. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.
13. *Теплюк В. М.* Социальная ответственность журналиста. М.: Мысль, 1984. 207 с.
14. *Тертычный А.* Серпом сатиры, да по цацкам... // Журналист. 2000. № 4. С. 63–66.
15. *Харин Ю.* От хаоса – к гармонии // Бел. думка. 2000. № 8. С. 36–43.
16. *Чичановский А. А.* Инстанция истины. Средства массовой информации и жизнь: возможности, поиск, ответственность. М.: Политиздат, 1989. 333 с.
17. *Шукуров И. Ш.* Невзирая на лица...: Конфликт в сатирической публицистике. М.: Мысль, 1988. 206 с.

Крыніцы

1. *Аграновский А. А.* Избранное: В 2 т. М.: Известия, 1987.
2. Публицисты / Сост. Л. С. Екель, Б. В. Стрельцов, Г. В. Соколовский. Мн., 2000. 495 с.
3. *Раскин И.* Энциклопедия хулиганствующего ортодокса: Расширенное и доп. изд. М.: Стоок, 1997. 496 с.
4. *Руденко И. П.* Улица, по которой ты идешь каждый день. М.: Правда, 1986. 384 с.
5. *Тэсс Т. Н.* Хранитель времени. М.: Сов. писатель, 1982.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Барадулін Р.* Ліст у рэдакцыю // Звязда. 1997. 15 лістап.
2. *Бярэзін У.* Не гаварыце мне, што мне рабіць, і я не буду вас нікуды пасылаць // Звязда. 2001. 13 верас.
3. *Варэцкіі Б.* «Пошире ноги и повыше...» // Журналист. 2000. № 12. С. 88.
4. *Корзун И.* Словом можно убить, словом можно спасти... // Бел. думка. 2000. № 6. С. 140–145.
5. *Нікалаева Н.* Генетыкі – не багі, але эвалюцыя чалавека хутка можа аказацца ў іх руках // Звязда. 2002. 30 мая.
6. *Падаляк Т.* Ягор Рыбакоў і «новая гісторыя тэлебачання» // Звязда. 2002. 23 студз.
7. *Падаляк Т.* Намінацыі (і тайны) першага года АНТ // Звязда. 2003. 25 чэрв.
8. *Пономарев В.* Мальчики – «цинковые». Писатели – все «железнее» // Комсомольская правда. 1993. 30 дек.
9. *Пряник К.* Человек, похожий на генпрокурора, поднял забрало // Сов. Белоруссия. 2000. 2 марта.
10. *Сінякевіч І.* Нам патрэбны дужы прэзідэнт! // Звязда. 1993. 11 лістап.
11. *Трусевіч С.* Уладзімір Жырыноўскі – як люстэрка расійскай мемуарыстыкі // Звязда. 1997. 16 кастр.

Раздзел III

Маральнае рэгуляванне ў журналістыцы

З а н я т а к 4

Варыянт А. Асаблівасці працэсу кваліфікацыі прафесійна-маральных нормаў

1. Вопыт вырашэння маральных канфліктаў у журналістыцы: сацыяльна-гістарычны аспект.
2. Прычыны ўзнікнення і мэты першых кодэксаў прафесійнай этыкі журналіста.
3. Міжнародныя прынцыпы прафесійнай этыкі ў журналістыцы.
4. «Кодэкс прафесійнай этыкі журналіста» Беларускага саюза журналістаў.
5. «Дэкларацыя прынцыпаў прафесійнай этыкі беларускіх журналістаў і сродкаў масавай інфармацыі» Беларускай асацыяцыі журналістаў.
6. Узаемасувязь пытанняў этыкі і права. Правое рэгуляванне журналістыкі.

Варыянт Б. «Круглы стол» на тэму «Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналісцкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь» з удзелам журналістаў-практыкаў

Пытанні для абмеркавання

1. Механізм кантролю за захаваннем прафесійна-этычных прынцыпаў і нормаў:
  - Беларускага саюза журналістаў;
  - Беларускай асацыяцыі журналістаў.
2. Ці ўплываюць кодэкс прафесійнай этыкі на паводзіны журналіста, калі ён сутыкаецца з рэальнай этычнай праблемай?
3. Ці патрэбен рэдакцыі газеты (тэле-, радыёканала) пісьмова аформлены этычны кодэкс, да якога можна было б звярнуцца, калі ўзнікае этычная праблема?

Літаратура

1. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр. 1998. 366 с.
2. *Ломоносов М. В.* Рассуждение об обязанностях журналистов при изложении ими сочинений, предназначенное для поддержания свободы философии. Перевод под ред. Т. П. Кравца // Полн. собр. соч. Т. 3. М.: Изд-во Академии наук СССР. 1952. С. 201–232.
3. *Прохоров Е. П.* Журналистика и демократия. М.: Изд. РИП-холдинг. 2001. 258 с.
4. *Письменная Е. В.* Профессионализм и этика: проблема морального выбора в деловой журналистике (из российского опыта). Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. 2000. № 2. С. 3–10.

Раздзел IV

Свабода, адказнасць і маральны выбар журналіста

З а н я т а к 5

Варыянт А. Журналістыка і праблема свабоды дзейнасці

1. Сацыяльна-гістарычнае разуменне свабоды.
2. Свабода друку: свабода ад каго і ад чаго?
3. Аб'ектыўныя і суб'ектыўныя ўмовы свабоды творчага самавызначэння журналіста:
  - вызначэнне задачы творчай дзейнасці;

- фармулёўка тэмы і праблемы;
  - выбар неабходных сродкаў, метадаў, спосабаў работы;
  - вызначэнне формы і жанру твора.
4. Канстытуцыйна-юрыдычныя формы замацавання свабоды друку.
  5. Парадоксы свабоды творчасці (свабода і свавольства).
  6. Маральны выбар журналіста: аб'ектыўная магчымасць выбару і суб'ектыўная здольнасць выбіраць.
  7. Пазіцыя журналіста і лінія газеты (тэле-, радыёканала).
  8. Партыйнасць друку: этычны аспект.

Варыянт Б. Калоквіум па тэме «Свабода і адказнасць журналіста»

Пытанні для абмеркавання

1. Увядзенне маральнай цензуры: «за» і «супраць»;
2. Свабода друку = свабода чутак і плётак?
3. Журналіст і членства ў партыі: ці гарантуецца журналісцкая аб'ектыўнасць фармальнай адмовы ад членства ў партыі?
4. Работа ў складзе прэс-цэнтра: ці магчыма захаваць незалежнасць меркаванняў?
5. «Белыя плямы» ў беларускай журналістыцы (снежань 1994 г.).
6. Журналістыка пад кантролем «грашовага мяшка» (газетны бізнес і мараль).
7. Палітычныя мэты выданняў і прафесійны цыннізм.

Варыянт В. Творчая пісьмовая работа на тэму «Свабода друку – гэта...»

1. Поўная разняволенасць?
  2. Унутраная цензура?
  3. «...Глядзі заканадаўства»
- Аналіз і абмеркаванне творчых работ.

Літаратура

1. *Багерстам Э.* Свабода прэсы в демократическом обществе: Настольная книга по этике прессы. Тарту: Вяллингби, 1992. 91 с.
2. *Бердяев Н. А.* Истоки и смысл русского коммунизма. М.: Наука, 1990. 224 с.
3. *Высоцкий А.* Свет и тени Свободы // Бел. думка. 2001. № 1. С. 55–62.
4. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр, 1998. 366 с.

5. *Камю А.* Творчество и свобода. М.: Радуга, 1990. 608 с.
6. *Ленин В. И.* Партийная организация и партийная литература. Полн. собр. соч. Т. 12. С. 99–105.
7. *Маркс К.* Дебаты шестого рейнского ландтага (статья первая). Дебаты о свободе печати и об опубликовании протоколов сословного собрания // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т. 1. С. 30–84.
8. *Маркс К.* Заметки о новейшей прусской цензурной инструкции // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т. 1. С. 3–27.
9. Недзяржаўная журналістыка ў сістэме СМІ Беларусі // Магэрыялы «круглага стала». Мн.: БДУ, 1998. 70 с.
10. *Ницше Ф.* Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого. М.: Интербук, 1990. 301 с.
11. *Падаляк Т. У.* Маральна-этычныя прыярытэты беларускага друку. Мн.: БДУ, 2001. 84 с.
12. *Сартр Ж.-П.* Стена: Избр. произв. М.: Политиздат, 1992. 480 с.
13. *Симанчук И.* Игра в прятки с цензурой // Журналист. 2002. № 2. С. 52–54.
14. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
15. *Чичановский А. А.* Инстанция истины. Средства массовой информации и жизнь: возможности, поиск, ответственность. М.: Политиздат, 1989. 333 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Жучко Н.* Гриф – «проверено цензурой» // Рэспубліка. 2000, 19 верас.
2. *Маслюкова Л.* Вы мне интересны, и надеюсь, что это взаимно // Сов. Белоруссия. 1999. 23 окт.
3. *Маслюкова Л.* Политический террор: за словом – пуля // Сов. Белоруссия. 1998. 24 нояб.
4. *Маслюкова Л.* «Румяный критик мой...» // Сов. Белоруссия. 1999. 4 февр.
5. *Таратута И.* Лимитчица от журналистики // Славянский набат. 1999. 21–27 янв.
6. *Якубович П.* Кому не спится в ночь глухую? // Сов. Белоруссия. 1996. 24 окт.
7. *Янович Н.* СМИ пора установить нравственную цензуру // Нар. газета. 2002. 19 сакав.

Раздел V

Журналіст і крыніцы інфармацыі

З а н я т а к 6

Варыянт А. Такт і тактыка журналіста ў працэсе збору інфармацыі

1. Журналіст і крыніцы інфармацыі:
  - выбар паміж кампетэнтнасцю і даступнасцю крыніцы інфармацыі;

- праблема ананімнай крыніцы інфармацыі;
  - канфідэнцыяльныя крыніцы інфармацыі;
  - інфармацыя «па чутках», «не для друку» і г. д.
2. Недапушчальныя метады збору інфармацыі:
    - подкуп;
    - запалохванне суразмоўцы;
    - выкарыстанне недасведчанасці суб'ядніка аб намерах журналіста;
    - неспраўдны матывіроўка прычын звяртання за інфармацыяй;
    - выкарыстанне негатыўных адносін суб'ядніка да аб'екта публікацыі і г. д.
  3. Спосабы фіксацыі інфармацыі і звязаныя з гэтым маральныя абмежаванні.

Варыянт Б. Эксперымент у журналістыцы

1. Маральныя падставы і спецыфіка збору інфармацыі з выкарыстаннем прыёмаў «уклучанага» назірання:
  - ці можа рэпарцёр прадстаўляцца неспраўдным імем, хаваючы сваю прафесійную прыналежнасць пад «маскай»?
  - ці можа рэпарцёр інсцэніраваць дзеянне, выступаць у ролі аднаго з персанажаў?
2. Прыём «перамены прафесіі»:
  - а) аргументы «за»:
    - вивучэнне праблемы (сітуацыі) «знутры»;
    - асэнсаванне паводзін людзей у звычайным рытме, натуральных умовах;
    - публіцыстычны вопыт У. Гіляроўскага, М. Кальцова, Л. Рэйснер, А. Гудзімава, Г. Вальрафа і інш.;
  - б) аргументы «супраць»:
    - злоўжыванне даверам чалавека, парушэнне яго правоў;
    - падглядванне ў «замочную шчыліну»;
    - праблема «неўсвядомленага канфармізму» (журналіст губляе незалежнасць даследчыка) і г. д.
3. Прыём «правакаваных» сітуацый у журналістыцы: мэты і абмежаванні.
4. «Схаваная камера»: прававыя і маральныя абмежаванні.

Варыянт В. Этыка фотаінфармацыі ў СМІ

1. Дакладнае адлюстраванне рэчаіснасці – асноўная характарыстыка фота- і відэа-інфармацыі.
2. Недапушчальнасць «фотападтасоўкі» фактаў:
  - фотамантаж;
  - «сімвалічныя» здымкі і «дапаможныя» ілюстрацыі;
  - неадпаведнасць тэкстоўкі зместу фотаздымка і г. д.
3. Этычны кантэкст здымкаў празмерна натуралістычнага характару:
  - наступствы няшчасных выпадкаў і злачынстваў;
  - ахвяры насілля;
  - пахаванні нябожчыкаў;
  - медыцынскія рэпартажы;
  - сацыяльны негатыў і г. д.
4. Абразлівыя і прыніжальныя здымкі.
5. Этычныя «табу»: ці варта публікаваць здымкі асуджаных і падазраваемых у правапарушэннях, ахвяр злачынстваў, загінуўшых і г. д.?
6. «Прынцып папарацы» ў сучаснай журналістыцы.

Літаратура

1. *Белановский С. А.* Глубокое интервью: Учеб. пособие. М.: Никколо-Медиа, 2001. 320 с.
2. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр, 1998. 366 с.
3. *Карнеги Д.* Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. Мн.: Беларусь, 1990. 670 с.
4. *Кашинская Л. В.* Метод наблюдения в журналистике: Учеб.-метод. пособие для студентов факультета и отделений журналистики. М.: Изд-во Моск. ун-та. 1987. 57 с.
5. *Кашинская Л. В.* Эксперимент как метод журналистской деятельности // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. 1986. № 6. С. 26–34.
6. *Ким М. Н.* Технология создания журналистского произведения. СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2001. 320 с.
7. *Падаляк Т. У.* Маральна-этычныя прыярытэты беларускага друку. Мн.: БДУ, 2001. 84 с.
8. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.

9. *Рубинов А.* Операции без секретов. М.: Мысль, 1980. 174 с.
10. *Тертычный А. А.* Расследовательская журналистика: Учеб. пособие для вузов. М.: Аспект Пресс, 2002. 384 с.
11. *Шостак М. И.* Репортер: профессионализм и этика. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 165 с.
12. *Шостром Э.* Анти-Карнеги, или Человек-манипулятор. Мн.: ТПЦ «Полифакт», 1992. 128 с.

Крыніцы (тэксты)

1. *Аграновский А. А.* Избранное в 2 т. М.: Известия, 1987.
2. *Асламова Д.* Записки дрянной девчонки. Вильнюс: Полина, 1994. 256 с.
3. *Гиляровский В. А.* Москва газетная; Друзья и встречи. Мн.: Наука и техника, 1987. 415 с.
4. *Кольцов М.* Восторг и яркость. М.: Правда, 1990. 480 с.
5. *Невзоров А.* Поле чести. СПб.: ТОО «Междунар. издат. корпорация», 1995. 320 с.
6. *Песков В. М.* Все это было... М.: Мол. гвардия, 1986. 334 с.
7. *Цветов В. Я.* Пятнадцатый камень сада Рёандзи; Мафия по-японски. Мн.: Беларусь, 1989. 384 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Владимирова Т.* Гении на оптовом складе // Сов. Белоруссия. 1999. 28 янв.
2. *Евменов А.* Манекену не больно // Сов. Белоруссия. 2000. 3 мая.
3. *Катлярова Ж.* Ці можна пазнаёміцца па аб'яве? // Звезда. 1997. 18 сакав.
4. *Муха Ф., Махтадуй Т.* На «Комаровке» продать кабана можно, но сложно // Сов. Белоруссия. 1997. 9 дек.
5. *Ноярович Ю.* С «уткой» и «блокнотом»... // Сов. Белоруссия. 1999. 23 янв.
6. *Падаляк Т.* Фотаметафара часу ад Алены Адамчык... // Звезда. 2002. 15 чэрв.
7. *Романюк В., Куркач С.* «Секс-цуда» «Віягра» – падарунак да 1 красавіка // Звезда. 1999. 1 красав.
8. *Сакадынец М.* Беременная... подушка // Рэспубліка. 2001. 10 лют.
9. *Сівы А., Куркач С.* Падайце на кветкі... // Звезда. 1998. 7 сакав.
10. *Сівы А., Протас С.* З дыктафонам супраць забабонаў... // Звезда. 2000. 14 кастр.
11. *Стефанович П.* Секс-бомба в парламенте. К счастью, не белорусском // Рэспубліка. 1994. 2 красав.
12. *Третьяков М.* Сейм пал к ее ногам... // Правда. 1993. 11 марта.
13. *Хадневич Ю.* Каханне, бай, або ўсё, што вы хацелі ведаць пра сайты знаёмстваў... // Звезда. 2003. 25 лют.
14. *Хількевіч Ц.* Тутэйшыя... // Звезда. 1997. 7 жн.

Раздзел VI Журналіст і яго герой

З а н я т а к 7

Варыянт А. Асоба журналіста

1. Прафесійная мараль як індывідуальная свядомасць журналіста.
2. Погляды, перакананні і маральная рэфлексія журналіста.
3. Самаацэнка і самакантроль журналіста.
4. Маральныя ідэалы журналіста як крытэрыі маральнай ацэнкі героя (сітуацыі).
5. Тэмы для абмеркавання:
  - а) права адмовіцца ад задання, якое супярэчыць асабістым перакананням журналіста;
  - б) падарункі і іншыя даброты, якія выклікаюць сумненні ў незалежнасці і непрадзятасці меркаванняў журналіста.

Варыянт Б. Письмовая работа «Самаацэнка творчай дзейнасці»
Разбор і аналіз пісьмовых работ.

З а н я т а к 8

Варыянт А. Герой журналісцкага твора

1. Сацыяльнае і маральнае «вымярэнне» герояў журналісцкіх твораў:
  - ці можа антыгерой быць героем;
  - ці абавязкова журналісту адчуваць сябе «ўпоравень» з героем;
  - ці заўсёды карэспандэнт неабходна сустракацца з героем будучай публікацыі.
2. Стварэнне аптымальных умоў зносін:
  - выбар спосабу знаёмства;
  - метады пераадолення псіхалагічных бар'ераў;
  - формы заваявання даверу суразмоўцы: ці ўправе карэспандэнт штучна канструяваць сітуацыю, якая вымушала б суразмоўцу максімальна праявіць характар.
3. Межы ўмяшання журналіста ў асабістае жыццё і ўнутраны свет героя:
  - што ўваходзіць у паняцце «асабістае жыццё»?
  - дзе заканчваецца права грамадства на інфармацыю і пачынаецца права на асабістае жыццё?

- інфармацыя аб паходжанні, нацыянальнасці, вераспаваданні героя, фізіялагічных адхіленнях, схільнасцях, заганах і г. д.;
  - выкарыстанне журналістам дзённікавых запісаў, перапіскі герояў.
4. Маральная дыскрэдытацыя чалавека ў СМІ (паклёпы і абразы, «вайна кампраматаў» і г. д.).

Варыянт Б. Падрыхтоўка і правядзенне вучэбнай прэс-канферэнцыі.

Літаратура

1. *Горохов В. М.* Основы журналистского мастерства: Учеб. для вузов по спец. «Журналистика». М.: Высш. шк., 1989. 119 с.
2. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоваг.-культ. центр, 1998. 366 с.
3. *Камю А.* Творчество и свобода. М.: Радуга, 1990. 608 с.
4. *Падаляк Т. У.* Маральна-этычныя прыярытэты беларускага друку. Мн.: БДУ, 2001. 84 с.
5. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.
6. *Рубашкин А. И.* Илья Эренбург: Путь писателя. М.: Сов. писатель, 1990. 528 с.
7. *Шумилина Т. В.* «Не могли бы вы рассказать...»: Метод интервью в журналистике. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976. 136 с.

Крыніцы (тэксты)

1. *Аграновский А. А.* Избранное: В 2 т. М.: Известия, 1987.
2. *Асламова Д.* Записки дрянной девчонки. Вильнюс: Полина, 1994. 256 с.
3. *Гиляровский В. А.* Москва газетная; Друзья и встречи. Мн.: Наука и техника, 1987. 415 с.
4. *Макимова Т.* Музыкальный ринг. М.: Искусство, 1991. 303 с.
5. *Невзоров А.* Поле чести. СПб.: ТОО «Междунар. издат. корпорация», 1995. 320 с.
6. Публицисты / Сост. Л. С. Екель, Б. В. Стрельцов, Г. В. Соколовский. Мн., 2000. 495 с.
7. *Руденко И. П.* Улица, по которой ты идешь каждый день. М.: Правда, 1986. 384 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Бартеньев М.* Корбут сказала: «Мы были секс-рабынями»... // Нар. газета. 1999. 17 ліп.
2. *Вартанов А.* Незаданные вопросы в восемнадцати сериях, или Панегирик перебежчику // Журналист. 2000. № 5. С. 30–32.

3. *Гришан И.* Юрий Скуратов как зеркало политической нестабильности России? // Нар. газета. 1999. 19 сак.
4. *Доўнар Н.* Секс у нас ёсць, але... // Звязда. 1997. 14 лют.
5. *Ефремов Н.* Чем закончится в Латвии «скандал века»? // Нар. газета. 2000. 2 сак.
6. *Каліноўскі В.* Жырыноўскі пацвярджае сваё аўтарства ліста Шарэцкаму... // Звязда. 1996. 5 кастр.
7. *Максимов В.* «Женщина», которая еще и поет! // Знамя юности. 1997. 20 февр.
8. *Падаляк Т.* «Маскі» скінутыя? Нязручна-нясціплыя пытанні да Аляксандра Саладухі // Звязда. 2003. 31 студз.
9. *Петропавловский Н.* Как «чудо с косичками» стало «секс-рабыней» // Сов. Белоруссия. 1999. 26 июня.
10. *Рейзина Л.* Выплывем... С камнем на шее? // Рэспубліка. 1998. 1 жн.
11. *Ростиков Е.* Что высветил телевизор // Рэспубліка. 2000. 10 кастр.
12. *Сідарэвіч А.* Манаполія на спадчыну Багдановіча? // Наша ніва. 2002. 22 сак.
13. Суд признал министра голым // Сов. Белоруссия. 1998. 14 февр.
14. *Тертычный А.* Интервью вездесущего лик... // Журналист. 2002. № 3. С. 69–71.
15. «Телеутка» под чужим именем // Минский курьер. 2002. 6 марта.

Раздзел VII

Этычныя нормы дзейнасці журналіста ў працэсе апрацоўкі і творчай інтэрпрэтацыі інфармацыі

З а н я т а к 9

1. Ацэнка дакладнасці і паўнаты атрыманых звестак, іх адпаведнасці пастаўленай творчай задачы.
2. Вобразна-канцэпттуальная інтэрпрэтацыя рэчаіснасці ў журналісцкім творы:
  - адбор фактаў (факты і «факцікі»);
  - кампануюка фактаў, непрадзятая расстаноўка акцэнтаў;
  - падтасоўка фактаў;
  - фабрыкацыя матэрыялаў.
3. Этычны кантэкст журналісцкага расследавання.
4. Этыка палемікі ў СМІ.
5. Праўда і праўдападабенства ў журналістыцы.
6. Патрабаванні да загалуюка журналісцкага твора.

Літаратура

1. *Вараб'ёў В. П.* Палеміка ў сучаснай газетнай практыцы і неабходнасць яе навуковага асэнсавання // *Веснік Бел. ун-та. Сер. 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія.* 1992. № 1. С. 57–59.
2. *Воспоминания об Анатолии Аграновском.* СПб.; М.: Сов. писатель, 1988. 352 с.
3. *Падаляк Т. У.* Маральна-этычныя прыярытэты беларускага друку. Мн.: БДУ, 2001. 84 с.
4. *Прохоров Е. П.* Журналистика и демократия. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 258 с.
5. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.
6. *Стральцоў Б. В.* Асноўныя творчыя метады ў журналістыцы. Мн.: БДУ, 2000. 71 с.
7. *Тертычны А. А.* Расследовательская журналистика: Учеб. пособие для вузов. М.: Аспект Пресс, 2002. 384 с.
8. *Фихтелиус Э.* Десять заповедей журналистики / Пер. со шведского В. Н. Менжун. Стокгольм: Utbildningsradio, 1999. 155 с.
9. *Шум Ю. А.* Журналистское расследование: Методические рекомендации. М.: Барс, 2000. 117 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Гордей Е.* Призвание такое – заглавный редактор // *Журналист.* 2001. № 3. С. 79–81.
2. *Падаляк Т.* Фальсіфікацыя? // *Звязда.* 2002. 20 жн.
3. *Расолька С.* Газетная «вутка» пакінула смілаўчан без мяса... // *Звязда.* 1998. 20 студз.
4. *Шулякоўскі У.* «Бараніна»... з кіпцюрамі // *Звязда.* 1998. 14 студз.

Раздзел VIII

Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве.

Нормы службовай этыкі

З а н я т а к 10

1. Адносіны субардынацыі і каардынацыя адносін у рэдакцыйным калектыве.
2. Патрабаванні службовай этыкі.
3. Адносіны журналіста з пазаштатнымі аўтарамі.
4. Выпраўленне памылкі. Формы прабачэнняў.

5. Плагіят і іншыя формы парушэння аўтарскага права. Самаплагіят. Фальсіфікацыя аўтарства.
6. Псеўданім у журналістыцы.
7. Прафесійная салідарнасць журналістаў.

Літаратура

1. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр, 1998. 366 с.
2. *Горохов В. М.* Основы журналистского мастерства: Учеб. для вузов по спец. «Журналистика». М.: Высш. шк., 1989. 119 с.
3. *Ким М. Н.* Технология создания журналистского произведения. СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2001. 320 с.
4. Недзяржаўная журналістыка ў сістэме СМІ Беларусі // *Матэрыялы «Круглага стала».* Мн.: БДУ, 1998. 70 с.
5. *Письменная Е. В.* Профессионализм и этика: проблема морального выбора в деловой журналистике (из российского опыта) // *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика.* 2000. № 2. С. 3–10.
6. *Прохоров Е. П.* Журналистика и демократия. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 268 с.
7. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.
8. *Тертычный А. А.* Расследовательская журналистика: Учеб. пособие для вузов. М.: Аспект Пресс, 2002. 384 с.

Публікацыі перыядычнага друку

1. *Габасова Л.* Мемуары неизвестного маршала // *Сов. Белоруссия.* 2002. 24 мая.
2. *Гуринович И.* О пользе добровольного чтения // *Сов. Белоруссия.* 2001. 10 окт.
3. *Каваленка В., Гніламёдаў У., Мушыньскі М., Лаўшук С.* Мы не спрабавалі юрыдычна вызначаць этычную віну рэдактара «Свабоды» // *Звязда.* 1995. 5 мая.
4. *Каско А.* Другі раз – змаўчаць не магу // *ЛіМ.* 1994. 6 мая.
5. О внесении изменений и дополнений в Закон Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах» // *Нар. газета.* 1999. 14 верас.
6. *Шаўцоў С.* Няшчасны выпадак, або «Выдуманая гісторыя» сп. Капыловіча // *Звязда.* 1996. 31 студз.

Тэмы для рэфератаў

1. Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналістскай дзейнасці ў Беларусі.
2. Праблемы рэпарцёрскага скажэння рэчаіснасці.

3. Права грамадства на інфармацыю – і права чалавека на тайну прыватнага жыцця: шляхі вырашэння супярэчнасці.
4. Недапушчальныя метады збору інфармацыі.
5. Рэзка-сатырычная інтэрпрэтацыя факта ў журналістыцы.
6. Пазіцыя журналіста і лінія газеты (тэле-, радыёканала).
7. Вобраз аўтара ў тэксце.
8. Журналіст і яго герой: этычныя аспекты ўзаемадзеяння.
9. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні журналістам метадаў «арганізаванага эксперыменту», «схаванай камеры».
10. Прыём «перамены прафесіі» ў сучаснай беларускай журналістыцы.
11. Сенсацыя ў журналістыцы: пошукі сенсацыі і «стварэнне» сенсацыі.
12. Маральныя аспекты выбару тэмы ў працэсе журналісцкага пошуку.
13. Праўда і праўдападабенства ў журналістыцы.
14. Патрабаванні да загалова журналісцкага твора ў кантэксце праблемы праўдзівасці інфармацыі.
15. Медыцынская праблематыка ў кантэксце патрабаванняў прафесійнай этыкі.
16. Метады і танальнасць палемікі ў СМІ.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ЭКЗАМЕНУ для студэнтаў дзённай формы навучання

Экзаменацыйныя пытанні складзены ў адпаведнасці з праграмай курса «Прафесійная этыка журналіста». Раскрыццё і асвятленне прапанаваных пытанняў дае магчымасць студэнту прадэманстраваць глыбокія прадметныя веды асноўных тэарэтычных паняццяў і праблем прафесійнай этыкі, а таксама аналітычныя і публіцыстычныя здольнасці (камунікатыўную кампетэнтнасць будучага журналіста, валоданне навыкамі даследчага мыслення, схільнасці да публіцыстычнай рэфлексіі і г. д.).

У экзаменацыйныя білеты ўключаны 4 пытанні. Фармулёўкі двух першых пытанняў адпавядаюць тэматыцы і праблематыцы лекцыйных і практычных заняткаў курса. Трэцяе пытанне прадугледжвае праверку ўзроўню ведаў сучаснага публіцыстычнага працэсу – яно датычыцца парушэнняў і дыскусійных праблем (як тэарэтычных, так і «тэхналагічных») прафесійнай этыкі ў сучасным друку. Чацвёртае пытанне скірава-

на на аналіз уласных творчых работ студэнта ў рэчышчы праблематыкі журналісцкай этыкі.

Пры адказе на экзаменацыйныя пытанні студэнт павінен праявіць належны ўзровень тэарэтычнай падрыхтоўкі, веданне асноўнай і дадатковай літаратуры, асноўных дакументаў па прафесійнай этыцы журналіста. Пажадана, каб адказы грунтаваліся на аналізе практыкі сучасных сродкаў масавай інфармацыі.

ПРЫКЛАДНЫ ПЕРАЛІК ПЫТАННЯЎ ДЛЯ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ НА ЭКЗАМЕНЕ ПА КУРСУ «ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА ЖУРНАЛІСТА» для студэнтаў дзённай формы навучання

1. Прафесійнае і маральнае ў журналістыцы. Журналістыка як маральны камертон грамадства.
2. Прырода і паходжанне маралі. Фарміраванне прафесійнай маралі журналіста.
3. Функцыі прафесійнай маралі журналіста.
4. Паняцце прафесійнай этыкі. Месца прафесійнай этыкі ў сістэме агульнай этыкі.
5. Катэгорыі прафесійнай этыкі журналіста.
6. Віды прафесійнай этыкі.
7. Структура прафесійнай этыкі журналіста.
8. Дыялектыка аб'ектыўнага і суб'ектыўнага ў працэсе фарміравання прафесійнага доўгу журналіста.
9. Прафесійная адказнасць журналіста.
10. Нормы прафесійнай маралі як гуманістычныя крытэрыі журналісцкай дзейнасці. Роля журналісцкай практыкі ў працэсе ўтварэння новых нормаў.
11. Аксіялагічныя праблемы журналістыкі.
12. Прафесійна-этычныя праблемы «пагранічных» з журналістыкай прафесій, якія даследуюцца ў медыя-прасторы.
13. Прававое рэгуляванне ў журналістыцы Рэспублікі Беларусь.
14. Вопыт вырашэння маральных канфліктаў у журналістыцы. «Меркаванне аб абавязках журналістаў пры выкладанні імі сачыненняў, прызначанае для падтрымання свабоды філасофіі» М. Ламаносава.

15. Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека і пытанні прафесійнай этыкі журналіста.
16. Прычыны ўзнікнення і мэты першых кодэксаў прафесійнай этыкі журналіста.
17. Сутнасць Міжнародных прынцыпаў прафесійнай этыкі ў журналістыцы.
18. Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналісцкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь.
19. Пытанні прафесійнай этыкі ў дзейнасці супрацоўнікаў радыё і тэлебачання. Хартыя тэлерадыёвяшчальнікаў.
20. Новыя інфармацыйныя тэхналогіі і нормы прафесійнай этыкі журналіста.
21. Дыскусійныя праблемы прафесійнай этыкі журналіста.
22. Праблемы рэпарцёрскага скажэння рэчаіснасці.
23. Права грамадства на інфармацыю – і права чалавека на тайну прыватнага жыцця: як вырашыць супярэчнасць?
24. Этыка рэкламы.
25. «Джынса» як спосаб дэзарыентацыі чытача.
26. Маральныя патрабаванні да паводзін журналіста ў працэсе збору інфармацыі. Звесткі з афіцыйных крыніц. Звесткі «з другіх рук». Інфармацыя «не для друку».
27. Недапушчальныя метады збору інфармацыі.
28. Праблема ананімнай крыніцы інфармацыі ў журналістыцы.
29. Рэзка сатырычная інтэрпрэтацыя факта ў журналістыцы.
30. Гіпотэза і фантазія ў журналістыцы. Мысленны эксперымент: межы дазволенага і недазволенага.
31. Паняцці «свабода», «неабходнасць» і «адказнасць» у дачыненні да творчага працэсу.
32. Парадоксы свабоды творчасці.
33. Маральныя аспекты свабоды друку. Прававыя межы галоснасці.
34. Партыйнасць друку ў Беларусі. Палітычныя мэты выданняў і прафесійны цыннізм.
35. Камерцыялізацыя прэсы: мэта апраўдвае сродкі?
36. Асоба журналіста як зыходны момант творчай дзейнасці.
37. Суадносіны паняццяў «пазіцыя журналіста» і «аўтарская пазіцыя». Роля маральных кампанентаў пазіцыі журналіста ў вызначэнні мэты і задумы публікацыі (тэле-, радыёперадачы).
38. Пазіцыя журналіста і лінія газеты (тэле-, радыёканала).

39. Вобраз аўтара ў тэксце: магчымасці і абмежаванні.
40. Журналіст і яго герой: этычныя аспекты ўзаемадзеяння.
41. Паняцце прафесійнага такту.
42. Паміж аператыўнасцю і кампетэнтнасцю: прафесійна-маральны аспект праблемы.
43. Выкарыстанне ў журналісцкім творы дзённікавых запісаў, перапіскі, прыватных дакументаў герояў.
44. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метадаў «арганізаванага эксперыменту», «схаванай камеры».
45. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метаду «перамены прафесіі». З вопыту У. Гіляроўскага, М. Кальцова і інш.
46. Метад «маскі» ў сучаснай журналістыцы.
47. Сенсацыя ў журналістыцы: пошукі сенсацыі і «стварэнне» сенсацыі.
48. Маральны сэнс адносін «журналіст – аўдыторыя».
49. Праблемы маральнага выбару журналіста: матывы – мэты – сродкі – вынікі.
50. Маральныя аспекты выбару тэмы ў працэсе журналісцкага пошуку.
51. Журналісцкае расследаванне. Дэкларацыя гільдыі судовых рэпарцёраў.
52. Праўда і праўдападабенства ў журналістыцы.
53. Маральны аспект адносін «журналіст – чытач».
54. Патрабаванні да загалоўка журналісцкага твора ў кантэксце прафесійнай этыкі.
55. Сямейная тэма і асцярожнасць пры яе асвятленні.
56. Медыцынская праблематыка ў кантэксце патрабаванняў прафесійнай этыкі.
57. Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве. Нормы службовай этыкі.
58. Метады і танальнасць палемікі ў СМІ.
59. Навуковая спрэчка як аб'ект палемікі ў прэсе: «за» і «супраць».
60. Прафесійны гонар журналіста – «гонар мундзіра» – прэстыж прафесіі.
61. Тэма рэлігіі ў СМІ.
62. Парушэнне аўтарскіх правоў у журналістыцы.
63. Фотаінфармацыя ў кантэксце пытанняў прафесійнай этыкі.
64. Прафесійная салідарнасць журналістаў.

**ПРАГРАМА КУРСА
«ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА ЖУРНАЛІСТА»
для студэнтаў завочнай формы навучання**

Раздзел I

**Прафесійная мараль і прафесійная этыка журналіста:
сацыяльна-гістарычная
і канцэптуальна-зместавая сутнасць**

Прафесійная мараль у структуры маральных адносін грамадства. Узнікненне і развіццё прафесійнай маралі журналісцкай садружнасці.

Этыка і прафесійная этыка: этапы гісторыка-этычнага працэсу. Месца прафесійнай этыкі ў сістэме этыкі.

Віды прафесійнай этыкі. Этычныя праблемы «пагранічных» з журналісцкай прафесій, якія даследуюцца ў медыя-прасторы.

Сутнасць і структура прафесійнай этыкі журналіста.

Прафесійная мараль як ацэначна-імператыўны спосаб асваення метадаў і зместу прафесійнай дзейнасці, рэгулятар паводзін журналіста ў працэсе выканання прафесійных задач. Функцыі прафесійнай маралі журналіста.

Катэгорыі прафесійнай этыкі як анталагічныя характарыстыкі прафесійнай маралі журналіста: нарматыўна-ацэначны характар і канкрэтна-гістарычны змест.

Прафесійна-этычныя прынцыпы журналістыкі. Прафесійная сумленнасць журналіста. Прафесійная адказнасць журналіста. Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне прафесійнай адказнасці.

Роля прафесійнага гонару і прафесійнай годнасці ў матывацыі паводзін журналіста. Прафесійны гонар – «гонар мундзіра» – рэпутацыя прафесіі.

Нормы прафесійнай маралі як гуманістычныя крытэрыі прафесійнай дзейнасці. Роля журналісцкай практыкі ў працэсе ўтварэння новых нормаў.

Раздзел II

Маральнае рэгуляванне ў журналістыцы

Вопыт вырашэння маральных канфліктаў у журналістыцы. Работа М. Ламаносава «Меркаванні аб абавязках журналістаў пры выкананні

імі сачыненняў, прызначанае для падтрымання свабоды філасофіі»: фармулёўка правілаў этычнай журналістыкі.

Прычыны ўзнікнення і мэты кодэксаў журналісцкай этыкі. Агульнаначалавечыя нормы маралі ў лютэрку журналісцкіх кодэксаў. Асабліваасці працэсу кадыфікацыі прафесійна-маральных нормаў.

Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека і пытанні прафесійнай этыкі журналіста.

Сутнасць міжнародных прынцыпаў прафесійнай этыкі ў журналістыцы. Права людзей на атрыманне праўдзівай інфармацыі. Сацыяльная адказнасць журналіста. Агульнадаступнасць сродкаў масавай інфармацыі і ўдзел грамадскасці ў іх рабоце. Павага да прыватнага жыцця і чалавечай годнасці асобы. Забарона прапаганды вайны, расавай і нацыянальнай выключнасці.

Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналісцкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь. «Кодэкс прафесійнай этыкі журналіста» Беларускага саюза журналістаў. «Дэкларацыя прынцыпаў прафесійнай этыкі беларускіх журналістаў і сродкаў масавай інфармацыі» Беларускай асацыяцыі журналістаў. Унутрырэдакцыйныя этычныя кодэксы сродкаў масавай інфармацыі.

Механізм кантролю за захаваннем прафесійна-этычных прынцыпаў і нормаў.

Узаемасувязь пытанняў этыкі і права. Правое рэгуляванне журналістыкі.

Раздзел III

Свабода, адказнасць і маральны выбар журналіста

Журналістыка і праблема свабоды дзейнасці. Сацыяльна-гістарычнае разуменне свабоды. Паняцці «свабода», «неабходнасць» і «адказнасць» у дачыненні да творчага працэсу. Аб'ектыўныя і суб'ектыўныя ўмовы свабоды.

Канстытуцыйна-прававыя формы замацавання свабоды друку. Дзяржаўная, камерцыйная, асабістая тайна; захаванне канстытуцыйных нормаў аб забароне заклікаў да гвалтоўнага змянення дзяржаўнага ладу; прапаганды вайны, расавай, рэлігійнай, нацыянальнай нецярпімасці; паклёпаў, зняваг і г. д.

Свабода творчага самавызначэння журналіста: магчымасць самастойна вызначаць мэты і задачы творчай дзейнасці; фармуляваць тэмы

і праблемы; выбіраць неабходныя сродкі, метады, спосабы работы, формы і жанры твораў і г. д.

Раздзел IV

Журналіст і крыніцы інфармацыі

Такт і тактыка журналіста ў працэсе пошуку інфармацыі. Асноўныя метады збору інфармацыі: маральна-этычны кантэкст.

Праблема апэратыўнасці: выбар паміж кампетэнтнасцю і даступнасцю крыніцы інфармацыі. Віды крыніц інфармацыі: дакладныя (дакументы, сведчанні ўдзельнікаў падзей, відавочцаў, меркаванні спецыялістаў, экспертаў і г. д.); недакладныя (няпэўныя); канфідэнцыяльныя. Спасылка на крыніцу.

Асаблівасці збору інфармацыі для публікацыі ў залежнасці ад яе накіраванасці, першапачатковай канцэпцыі бачання журналістам праблемы (сітуацыі).

Журналісцкае расследаванне ў святле пытанняў прафесійнай этыкі.

Недапушчальныя метады збору інфармацыі (запалохванне суразмоўцы, выкарыстанне негатыўных адносін суб'екта да аб'екта публікацыі, подкуп і г. д.). Спосабы фіксацыі інфармацыі і звязаныя з гэтым маральныя абмежаванні.

Маральныя падставы і спецыфіка збору інфармацыі з выкарыстаннем прыёмаў «уключанага» назірання. Праблема «неўсвядомленага канфармізму»: фактары, пры якіх журналіст губляе незалежнасць даследчыка. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метадаў «перамены прафесіі», «правакаванай сітуацыі», «схаванай камеры».

Патрабаванні да журналісцкіх пытанняў: мэтазгоднасць, яснасць, карэктнасць. Тон і форма пытанняў, недапушчальнасць панібратства, знявагі. Правакацыйныя пытанні: дзе? калі? як?

Межы ўмяшання журналіста ў асабістае жыццё і ўнутраны свет героя. Павага гонару і годнасці, недапушчальнасць паведамлення звестак аб прыватным жыцці чалавека (за выключэннем выпадкаў, калі падобныя звесткі неабходны для абароны інтарэсаў грамадства). Абгрунтаванасць інфармацыі аб паходжанні, нацыянальнасці, вераспаўданні героя. Асвятленне сямейнай тэматыкі: не нашкодзь!

Судовыя разбіральніцтвы і крымінальныя справы: права на ананімнасць ахвяр злачынстваў і падазраваемых у здзяйсненні правапарушэнняў. Устрыманне ад падрабязнага апісання механізму злачынства. Суіцыд. Смяротнае пакаранне.

Раздзел V

Этычныя нормы дзейнасці журналіста ў працэсе апрацоўкі і творчай інтэрпрэтацыі інфармацыі

Вобразна-канцэптуальная інтэрпрэтацыя рэчаіснасці ў журналісцкім творы. Ацэнка журналістам дакладнасці і паўнаты атрыманых звестак, іх адпаведнасці пастаўленай творчай задачы. Улік супярэчнасці паміж глыбінёй спасціжэння рэчаіснасці і патрабаваннямі апэратыўнасці.

Узгадненне і праверка інфармацыі, атрыманай з розных крыніц. Вычлененне факта з ланцуга падзей. Стэрэатыпізацыя інфармацыі. Кампануюка фактаў, непрадзятая расстаноўка акцэнтаў: адрозненне істотных і выпадковых сувязей, стварэнне цэласнага ўяўлення аб сітуацыі.

Падтасоўка фактаў, фабрыкацыя матэрыялаў. Дыфамацыя і дэзінфармацыя. Рэзка сатырычная інтэрпрэтацыя факта. Свабода сатыры: паміж гратэскам і знявагай.

Рэпарцёрскае скажэнне рэчаіснасці: аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары (ілюзія дакладнасці, штамп устаноўкі, «самаўзгаранне эмоцый», некампетэнтнасць, неаб'ектыўнасць інфарматараў; выкарыстанне СМІ для вырашэння асабістых ці групавых амбіцый, прадстаўленне прыватнага выпадку грамадска значным, умаўчанне аб «непрыемных» фактах і «дэталях, якія перашкаджаюць»).

Сенсацыя ў журналістыцы: супярэчнасці паміж аб'ектыўнасцю і «сенсацыйнай» падачай матэрыялу. Падробка «пад сенсацыю». Пошукі сенсацыі і «стварэнне» сенсацыі. Скандал.

Патрабаванні да загаловаў. Маральныя абмежаванні пры перадачы проста мовы, унутранага маналага. Абавязковасць захавання дакладнасці дакумента.

Метады і танальнасць палемікі ў СМІ.

Раздзел VI

Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве.

Нормы службовай этыкі

Арганізацыя работы рэдакцыйнага калектыву: адносіны субардынацыі і каардынацыі. Агульныя патрабаванні службовай этыкі.

Калектыўнае і індывідуальнае ў рабоце журналіста. Маральныя аспекты ўзаемаадносін асобы і прафесійнай групы. Крытэрыі ацэнкі працы калег. Адкажнасць рэдакцыі за супрацоўніка і супрацоўніка – за работу выдання.

Адносіны журналіста з пазаштатнымі аўтарамі. Узгадненне праўкі. Работа з письмамі.

Тэхнічныя памылкі як адлюстраванне безадказнасці журналіста.

Абавязковасць выпраўлення памылак. Формы прабачэнняў. Абвяржэнне ў СМІ.

Журналіст як прадстаўнік рэдакцыі. Недапушчальнасць выкарыстання службовага становішча ў асабістых мэтах.

Плагіят і іншыя формы парушэння аўтарскага права. Самаплагіят. Правілы цытавання і абавязковасць спасылкі на першакрыніцу. Фальсіфікацыя аўтарства.

Захаванне рэдакцыйнай тайны і тайны псеўданіма. Злоўжыванне псеўданімам.

Адносіны паміж супрацоўнікамі розных выданняў. Недапусцімасць дэзінфармацыі калег.

Прафесійная салідарнасць журналістаў.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ЭКЗАМЕНУ

для студэнтаў завочнай формы навучання

Экзаменацыйныя пытанні складзены ў адпаведнасці з праграмай курса «Прафесійная этыка журналіста».

У экзаменацыйныя білеты ўключаны два пытанні. Пры адказе на іх студэнт павінен праявіць належны ўзровень тэарэтычнай падрыхтоўкі, веданне асноўнай і дадатковай літаратуры, асноўных дакументаў па прафесійнай этыцы журналіста. Пажадана, каб раскрыццё і асвятленне прапанаваных на экзамене пытанняў засноўвалася на аналізе практыкі сучасных сродкаў масавай інфармацыі.

ПРЫКЛАДНЫ ПЕРАЛІК ПЫТАННЯЎ ДЛЯ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ НА ЭКЗАМЕНЕ ПА КУРСЕ «ПРАФЕСІЙНАЯ ЭТЫКА ЖУРНАЛІСТА» для студэнтаў завочнай формы навучання

1. Прырода і паходжанне маралі. Фарміраванне прафесійнай маралі журналіста.

2. Функцыі прафесійнай маралі журналіста.
3. Паняцце прафесійнай этыкі. Месца прафесійнай этыкі ў сістэме агульнай этыкі.
4. Катэгорыі прафесійнай этыкі журналіста.
5. Віды прафесійнай этыкі.
6. Структура прафесійнай этыкі журналіста.
7. Прафесійная адказнасць журналіста.
8. Нормы прафесійнай маралі як гуманістычныя крытэрыі журналісцкай дзейнасці. Роля журналісцкай практыкі ў працэсе ўтварэння новых нормаў.
9. Прафесійна-этычныя праблемы «пагранічных» з журналістыкай прафесій, якія даследуюцца ў медыя-прасторы.
10. Правое рэгуляванне ў журналістыцы Рэспублікі Беларусь.
11. Вопыт вырашэння маральных канфліктаў у журналістыцы. «Меркаванне аб абавязках журналістаў пры выкладанні імі сачыненняў, прызначанае для падтрымання свабоды філасофіі» М. Ламаносава.
12. Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека і пытанні прафесійнай этыкі журналіста.
13. Прычыны ўзнікнення і мэты першых кодэксаў прафесійнай этыкі журналіста.
14. Сутнасць Міжнародных прынцыпаў прафесійнай этыкі ў журналістыцы.
15. Сістэма прафесійна-маральнай рэгуляцыі журналісцкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь.
16. Дыскусійныя праблемы прафесійнай этыкі журналіста.
17. Праблемы рэпарцёрскага скажэння рэчаіснасці.
18. Права грамадства на інфармацыю – і права чалавека на тайну прыватнага жыцця: як вырашыць супярэчнасць?
19. Этыка рэкламы.
20. Маральныя патрабаванні да паводзін журналіста ў працэсе збору інфармацыі. Звесткі з афіцыйных крыніц. Звесткі «з другіх рук». Інфармацыя «не для друку».
21. Недапушчальныя метады збору інфармацыі.
22. Рэзка сатырычная інтэрпрэтацыя факта ў журналістыцы.
23. Гіпотэза і фантазія ў журналістыцы. Мысленны эксперымент: межы дазволенага і недазволенага.
24. Паняцці «свабода», «неабходнасць» і «адказнасць» у дачыненні да творчага працэсу.

25. Маральныя аспекты свабоды друку. Прававыя межы галоснасці.
26. Камерцыялізацыя прэсы: мэта апраўдвае сродкі?
27. Асоба журналіста як зыходны момант творчай дзейнасці.
28. Пазіцыя журналіста і лінія газеты (тэле-, радыёканала).
29. Журналіст і яго герой: этычныя аспекты ўзаемадзейння.
30. Паміж аператыўнасцю і кампетэнтнасцю: прафесійна-маральны аспект праблемы.
31. Выкарыстанне ў журналісцкім творы дзённікавых запісаў, перапіскі, прыватных дакументаў герояў.
32. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метадаў «арганізаванага эксперыменту», «схаванай камеры».
33. Маральныя абмежаванні пры выкарыстанні метаду «перамены прафесіі». З вопыту У. Гіляроўскага, М. Кальцова і інш.
34. Метад «маскі» ў сучаснай журналістыцы.
35. Сенсацыя ў журналістыцы: пошукі сенсацыі і «стварэнне» сенсацыі.
36. Праблемы маральнага выбару журналіста: матывы – мэты – сродкі – вынікі.
37. Журналісцкае расследаванне. Дэкларацыя гільдыі судовых рэпартажэраў.
38. Патрабаванні да загалюка журналісцкага твора ў кантэксце прафесійнай этыкі.
39. Сямейная тэма і асцярожнасць пры яе асвятленні.
40. Медыцынская праблематыка ў кантэксце патрабаванняў прафесійнай этыкі.
41. Маральны клімат у рэдакцыйным калектыве. Нормы службовай этыкі.
42. Метады і танальнасць палемікі ў СМІ.
43. Тэма рэлігіі ў СМІ.
44. Парушэнне аўтарскіх правоў у журналістыцы.
45. Фотаінфармацыя ў кантэксце пытанняў прафесійнай этыкі.
46. Прафесійная салідарнасць журналістаў.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. *Авраамов Д. С.* Профессиональная этика журналиста: Парадоксы развития, поиски, перспективы. М.: Мысль, 1991. 253 с.
2. *Авраамов Д. С.* Профессиональная этика журналиста. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1999. 224 с.

3. *Бухарцев Р. Г.* Вопросы профессиональной этики журналиста. Свердловск, 1971. 42 с.
4. *Лазутина Г. В.* Профессиональная этика журналиста. М.: Аспект Пресс, 1999. 208 с.
5. Профессиональная этика журналистов: В 2 т. Т. 1: Документы и справочные материалы. М.: Галерея, 1999. 440 с.
6. *Теплюк В. М.* Этика журналистского творчества. М.: Мысль, 1980. 172 с.

Дадатковая

1. *Багерстам Э.* Свобода прессы в демократическом обществе: Настольная книга по этике прессы. Тарту: Вяллингби, 1992. 91 с.
2. *Белановский С. А.* Глубокое интервью: Учеб. пособие. М.: Никколо-Медиа, 2001. 320 с.
3. *Бердяев Н. А.* Философия творчества, культуры, искусства: В 2 т. М.: Искво, 1994.
4. *Букреев В. И., Римская И. Н.* Этика права: От истоков этики и права к мировоззрению. М.: Юрайт, 2000. 336 с.
5. *Вараб'ёў В. П.* Не «чацвёртая» ўлада, а палітычны інстытут грамадства! // Бел. думка, 2003. № 4. С. 108–118.
6. *Вараб'ёў В. П.* Палеміка ў сучаснай газетнай практыцы і неабходнасць яе навуковага асэнсавання // Веснік Бел. ун-та. Сер. 4: Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. Псіхалогія, 1992. № 1. С. 57–59.
7. *Воробьев В. П.* Система СМИ Беларуси. Мн.: БГУ, 2002. 252 с.
8. Воспоминания об Анатолии Аграновском. М.: Сов. писатель, 1988. 352 с.
9. *Высоцкий А.* Свет и тени свободы // Бел. думка. 2001. № 1. С. 55–62;
10. *Горохов В. М.* Закономерности публицистического творчества: Пресса и публицистика. М.: Мысль, 1975. 187 с.
11. *Горохов В. М.* Основы журналистского мастерства: Учеб. для вузов по спец. «Журналистика». М.: Высш. шк., 1989. 119 с.
12. Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации / Сост. Н. Довнар. Мн.: Бел. гуманит. образоват.-культ. центр, 1998. 366 с.
13. *Зеленкова И. Л., Белякова Е. В.* Этика: Учеб. пособие и практикум. Мн.: НТООО «Тетра-Системс», 1997. 320 с.
14. *Иванов В. Г.* История этики Древнего мира. СПб.: Лань, 1997. 256 с.
15. *Каган М. С.* Философская теория ценности. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. 205 с.
16. *Камю А.* Творчество и свобода. М.: Радуга, 1990. 608 с.
17. *Карнеги Д.* Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. Мн.: Беларусь, 1990. 670 с.
18. *Кашинская Л. В.* Печать русской православной церкви. М., 1996.
19. *Кашинская Л. В.* Эксперимент как метод журналистской деятельности // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. 1986. № 6. С. 26–34.

20. *Ким М. Н.* Технология создания журналистского произведения. СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2001. 320 с.
21. *Кирвель Ч., Бородич А.* От духовного вакуума – к консолидирующим идеалам // Бел. думка. 2000. № 10. С. 31–43;
22. *Кондрашов В. А., Чичина Е. А.* Этика. Эстетика. Ростов н/Д.: Феникс, 1998. 512 с.
23. *Костикова Н. А.* Типологические характеристики православной печати. М., 1996.
24. *Кудрявцев В. В.* Лекции по истории религии и свободомыслия. 3-е изд., испр. и доп. Мн.: Тетра-Системс, 1998. 384 с.
25. *Кузнецов М.* Любить по-человечески // Бел. думка. 1998. № 10. С. 102–106.
26. *Лазутина Г. В.* Основы творческой деятельности журналиста: Учебник для вузов. М.: Аспект-Пресс, 2000. 240 с.
27. *Ленин В. И.* Партийная организация и партийная литература. Полн. собр. соч. Т. 12. С. 99–105.
28. *Ломоносов М. В.* Рассуждение об обязанностях журналистов при изложении ими сочинений, предназначенное для поддержания свободы философии // Полн. собр. соч. Т. 3. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1952. С. 201–232.
29. *Маркс К.* Дебаты шестого рейнского ландтага (ст. первая). Дебаты о свободе печати и об опубликовании протоколов сословного собрания // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т. 1. С. 30–84.
30. *Маркс К.* Заметки о новейшей прусской цензурной инструкции // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т. 1. С. 3–27.
31. *Мартысюк П. Г.* Правовая этика: Учеб. пособие. Мн.: Веды, 1999. 72 с.
32. *Наумчик В. Н., Савченко Е. А.* Этика педагога. Мн.: Універсітэцкае, 1999. 216 с.
33. Недзяржаўная журналістыка ў сістэме СМІ Беларусі // Матэрыялы «круглага стала». Мн.: БДУ, 1998. 70 с.
34. *Ницше Ф.* Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого. М.: Интербук, 1990. 301 с.
35. Основные понятия теории журналистики (новые подходы к проблеме) // Под ред. Я. Н. Засурского. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. 207 с.
36. *Падаляк Т. У.* Маральна-этычныя прыярытэты беларускага друку. Мн.: БДУ, 2001. 84 с.
37. *Паскаль Б.* Мысли. М.: Reel-book, 1994. 528 с.
38. *Печенев В. А.* Истина и справедливость. М.: Политиздат, 1989. 254 с.
39. *Письменная Е. В.* Профессионализм и этика: проблема морального выбора в деловой журналистике (из российского опыта). Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. 2000. № 2. С. 3–10.
40. *Приходько Ф.* Выстраивая систему ценностных ориентаций // Бел. думка. 2000. № 6. С. 43–40.
41. *Прохоров Е. П.* Журналистика и демократия. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 268 с.
42. *Росенко М. Н.* и др. Основы этических знаний. СПб.: Лань, 1998. 256 с.
43. *Роцин С. К.* Психология и журналистика. М.: Наука, 1989. 187 с.
44. *Рубашкин А. И.* Илья Эренбург: Путь писателя. М.: Сов. писатель, 1990. 528 с.
45. *Рубинов А.* Операции без секретов. М.: Мысль, 1980. 174 с.
46. *Сартр Ж.-П.* Стена: Избр. произв. М.: Политиздат, 1992. 480 с.
47. *Симанчук И.* Игра в прятки с цензурой // Журналист. 2002. № 2. С. 52–54.
48. Словарь по этике / Под. ред. А. А. Гусейного и С. И. Кона. 6-е изд. М.: Политиздат, 1989. 447 с.
49. *Стральцоў Б. В.* Асноўныя творчыя метады ў журналістыцы. Мн.: БДУ, 2000. 71 с.
50. *Стрельцов Б. В.* Фельетон: Теория и практика жанра. Мн.: Изд-во БГУ, 1983. 63 с.
51. *Суконцев А. А.* До и после фельетона. М.: Мысль, 1989. 252 с.
52. *Теплюк В. М.* Социальная ответственность журналиста. М.: Мысль, 1984. 207 с.
53. *Тертычный А. А.* Расследовательская журналистика: Учеб. пособие для вузов. М.: Аспект-Пресс, 2002. 384 с.
54. *Тертычный А.* Серпом сатиры, да по цацкам... // Журналист. 2000. № 4. С. 63–66.
55. *Тертычный А. А.* Эксперимент – дело тонкое... // Журналист. 2000. № 1. С. 54–56.
56. *Фихтелиус Э.* Десять заповедей журналистики / Пер. со шведского В. Н. Менжун. Стокгольм: Utbildningsradio, 1999. 155 с.
57. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
58. *Фролов И. Т., Юдин Б. Г.* Этика науки. М., 1986.
59. *Харин Ю.* От хаоса – к гармонии // Бел. думка. 2000. № 8. С. 36–43.
60. *Чичановский А. А.* Инстанция истины. Средства массовой информации и жизнь: возможности, поиск, ответственность. М.: Политиздат, 1989. 333 с.
61. *Шостак М. И.* Репортер: профессионализм и этика. М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. 165 с.
62. *Шостак М.* «Роли» и «маски» репортера // Журналист. 1998, № 11–12. С. 60–63.
63. *Шостром Э.* Анти-Карнеги, или Человек-манипулятор. Мн.: ТПЦ «Полифакт», 1992. 128 с.
64. *Шукуров И. Ш.* Невзирая на лица...: Конфликт в сатирической публицистике. М.: Мысль, 1988. 206 с.
65. *Шум Ю. А.* Журналистское расследование: Методические рекомендации. М.: Барс, 2000. 117 с.

66. Шумилина Т. В. «Не могли бы вы рассказать...»: Метод интервью в журналистике. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976. 136 с.
67. Этика: Учебник / Под общ. ред. А. А. Гусейнова и Е. Л. Дубко. М.: Гардарики, 1999. 496 с.

Крыніцы (тэксты)

1. Аграновский А. А. Избранное в 2 т. М.: Известия, 1987.
2. Асламова Д. Записки дрянной девчонки. Вильнюс: Полина, 1994. 256 с.
3. Булацкі Р. В., Сачанка І. І. Хрэстаматыя па гісторыі беларускай савецкай публіцыстыкі. Мн.: БДУ, 1974. 272 с.
4. Гиляровский В. А. Москва газетная; Друзья и встречи. Мн.: Наука и техника, 1987. 415 с.
5. История русской журналистики: Хрестоматия / Сост. Б. И. Есин. М.: Высш. шк., 1991. 320 с.
6. Кольцов М. Восторг и яркость. М.: Правда, 1990. 480 с.
7. Максимова Т. Музыкальный ринг. М.: Искусство, 1991. 303 с.
8. Невзоров А. Поле чести. СПб.: ТОО «Междунар. издат. корпорация», 1995. 320 с.
9. Публицисты / Сост. Л. С. Екель, Б. В. Стрельцов, Г. В. Соколовский. Мн., 2000. 495 с.
10. Песков В. М. Все это было... М.: Мол. гвардия, 1986. 334 с.
11. Раскин И. Энциклопедия хулиганствующего ортодокса: Расширенное и дополненное издание. М.: Стоок, 1997. 496 с.
12. Руденко И. П. Улица, по которой ты идешь каждый день. М.: Правда, 1986. 384 с.
13. Тэсс Т. Н. Хранитель времени. М.: Сов. писатель, 1982.
14. Цветов В. Я. Пятнадцатый камень сада Рёандзи. Мафия по-японски. Мн.: Беларусь, 1989. 384 с.
15. Юнчик Л. Взятка. Как? Кому? Сколько? Мн.: Технопринт, 1998. 108 с.

ЗМЕСТ

Уводзіны (арганізацыйна-метадычны раздзел)	4
Структура курса «Прафесійная этыка журналіста»	7
Праграма курса «Прафесійная этыка журналіста» для студэнтаў дзённай формы навучання	8
Практыкум (структура і змест практычных заняткаў)	15
Тэмы для рэфератаў	32
Метадычныя рэкамендацыі да экзамену для студэнтаў дзённай формы навучання	33
Прыкладны пералік пытанняў для кантролю ведаў на экзамене па курсе «Прафесійная этыка журналіста» для студэнтаў дзённай формы навучання	34
Праграма курса «Прафесійная этыка журналіста» для студэнтаў завочнай формы навучання	37
Метадычныя рэкамендацыі да экзамену для студэнтаў завочнай формы навучання	41
Прыкладны пералік пытанняў для кантролю ведаў на экзамене па курсе «Прафесійная этыка журналіста» для студэнтаў завочнай формы навучання	42
Літаратура	43